

Opšta preporuka br. 19 Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena¹

Nasilje nad ženama

OPŠTI PODACI

1. Nasilje zasnovano na razlici polova je oblik diskriminacije koji ozbiljno umanjuje mogućnosti da žene koriste prava i slobode na osnovu ravnopravnosti sa muškarcima.
2. 1989. godine, Komitet je preporučio da države uključe u svoje izveštaje informacije o nasilju i o merama preduzetim u borbi sa nasiljem (Opšta preporuka 12, Osmo zasedanje).
3. Na desetom zasedanju Komiteta 1991. odlučeno je da se deo jedanaestog zasedanja posveti diskusiji i proučavanju člana 6 i drugih članova Konvencije, koji se odnose na nasilje nad ženama i na seksualno uznemiravanje i zlostavljanje žena. Ova tema je odabrana u očekivanju Svetske konferencije o ljudskim pravima 1993. koju je Generalna skupština sazvala svojom rezolucijom 45/155 od 18. decembra 1990.
4. Komitet je zaključio da svi izveštaji država članica nisu adekvatno pri-

1. Jedanaesto zasedanje 1992. Prevod: Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava Misije u Srbiji i Crnoj Gori

kazali blisku povezanost diskriminacije žena, nasilja zasnovanog na razlici polova i kršenje ljudskih prava i sloboda. Za potpuno sprovođenje Konvencije potrebno je da države uvedu stvarne mere u cilju suzbijanja svih oblika nasilja nad ženama.

5. Komitet je predložio državama članicama da u razmatranju svoje politike i zakona i u dostavljanju izveštaja u skladu sa Konvencijom vode računa o sledećim komentarima Komiteta u vezi sa nasiljem zasnovanim na razlici polova.

OPŠTI KOMENTARI

6. U Članu 1 Konvencije definiše se pojam diskriminacije žena. Definicija diskriminacije uključuje nasilje zasnovano na razlici polova, to jest, nasilje koje je usmereno prema ženi zato što je žena ili nasilje koje u većoj meri utiče na žene nego na muškarce. Ono uključuje dela koja nanose fizički, mentalni ili seksualni bol ili patnju, pretnje takvim delima, prinudu i druge vidove ograničavanja slobode. Nasilje zasnovano na razlici polova može da prekrši određene odredbe Konvencije, bez obzira na to da li se u ovim odredbama izričito spominje nasilje.
7. Nasilje zasnovano na razlici polova, koje šteti ili negira ženama uživanje ljudskih prava i fundamentalnih sloboda prema opštem međunarodnom pravu ili prema konvencijama o ljudskim pravima, jeste diskriminacija prema članu 1. Konvencije. Ova prava i slobode uključuju:
 - a) pravo na život,
 - b) pravo da se ne bude žrtva mučenja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg odnosa ili kazne,
 - c) pravo na jednaku zaštitu prema humanitarnim normama za vreme međunarodnog ili unutrašnjeg oružanog sukoba,
 - d) pravo na slobodu i bezbednost ličnosti,
 - e) pravo na jednaku zakonsku zaštitu,
 - f) pravo na ravnopravnost u porodici,
 - g) pravo na najviši dostupan standard fizičkog i mentalnog zdravlja,
 - h) pravo na pravedne i prihvatljive uslove rada.
8. Konvencija se primenjuje na nasilje počinjeno od strane vlasti. Takva

dela nasilja mogu da prekrše obaveze države prema Opštem međunarodnom pravu i prema drugim konvencijama, pored toga što krše ovu Konvenciju.

9. Treba, međutim, naglasiti da se diskriminacija prema Konvenciji ne svodi samo na dela počinjena od strane ili u ime vlasti (vidi članove 2.e, 2.f i 5.). Na primer, pod članom 2.e Konvencija poziva države potpisnice da preduzmu sve odgovarajuće mere kako bi suzbile nasilje nad ženama od strane bilo koje osobe, organizacije ili preduzeća. Prema opštem međunarodnom pravu i pojedinačnim Paktima o ljudskim pravima, države mogu takođe da budu odgovorne za dela pojedinaca ukoliko ne deluju s dužnom revnošću da bi sprečile kršenje prava ili da bi istražile i kaznile počinioce nasilnih dela, ili obezbedile nadoknadu.

KOMENTARI POJEDINIH ČLANOVA KONVENCIJE

Članovi 2. i 3.

10. Članovi 2 i 3 nameću sveobuhvatnu obavezu da se suzbije diskriminacija u svim oblicima uz specifične obaveze navedene pod članovima 5-16.

Članovi 2.f, 5. i 10.c

11. Tradicionalni stavovi prema kojima su žene podređene muškarcu ili imaju stereotipne uloge uporno podstiču široko rasprostranjene postupke koji podrazumevaju nasilje ili prinudu, kao što su nasilje i zlostavljanje u okviru porodice, prisila na brak, sahranjivanje udovica, i obrezivanje žena. Prema ovakvim predrasudama i postupcima, nasilje zasnovano na razlici polova može da bude „opravdano” kao oblik zaštite ili kontrole žena. Takvo nasilje na fizički i mentalni integritet žena deluje tako što im uskraćuje pravo na ravnopravno uživanje, korišćenje i poznavanje ljudskih prava i fundamentalnih sloboda. Ovaj dokument se odnosi, uglavnom, na stvarno nasilje ili na pretnju nasiljem, ali posledice ovih vidova nasilja zasnovanih na razlici polova čine da se žene i dalje drže u potčinjenom položaju i doprinose niskom stepenu njihove političke aktivnosti i niskom stepenu obrazovanja, obučenosti i mogućnosti zaposlenja.
12. Ovakvi stavovi, takođe, doprinose širenju pornografije, erotskih fotografija i drugih oblika komercijalnog iskorišćavanja žena kao seksual-

nih objekata, a ne ličnosti. Sve to ide u korist nasilja zasnovanog na razlici polova.

Član 6.

13. Član 6. zahteva od država članica da preduzmu, mere za suzbijanje svih vidova trgovine ženama i iskorišćavanja prostitucije žena.
14. Siromaštvo i nezaposlenost povećavaju mogućnosti za trgovinu ženama. Pored već postojećih oblika trgovine postoje i novi oblici seksualnog iskorišćavanja, kao što su seksturizam, vrbovanje kućnih pomoćnica iz zemalja u razvoju za rad u razvijenim zemljama i organizovanje brakova između žena iz zemalja u razvoju i stranih državljana. Ovi postupci nespojivi su sa ravnopravnim uživanjem prava od strane žena i sa poštovanjem njihovih prava i dostojanstva. Oni žene izlažu izuzetno velikom riziku od nasilja i zlostavljanja.
15. Siromaštvo i nezaposlenost prisiljavaju mnoge žene, uključujući tu i devojčice, da se bave prostitucijom. Prostitutke su naročito podložne nasilju jer ih njihov, često nezakonit status, dovodi na margine interesovanja. Njima je potrebna jednaka zakonska zaštita od silovanja i drugih oblika nasilja.
16. Ratovi, oružani sukobi i okupacije teritorija često dovode do povećanja prostitucije, trgovine ženama i seksualnih nasrtaja na žene, a to zahteva posebne zaštitne i kaznene mere.

Član 11.

17. Ravnopravnost na radnom mestu može da bude ozbiljno ugrožena ako su žene žrtve nasilja koje se primenjuje nad njihovim polom, kao što je na primer seksualno uznemiravanje na poslu.
18. Seksualno uznemiravanje podrazumeva nepoželjne oblike ponašanja sa izraženim seksualnim namerama, kao što su fizički kontakti i nasrtaji, seksualno obojene primedbe, prikazivanje pornografije i izričito zahtevanje seksa, bilo rečima ili delima. Takvo ponašanje može da bude ponižavajuće i može da predstavlja zdravstveni problem i problem bezbednosti; ono je diskriminatorno kada žena ima realnog osnova da veruje da će, ukoliko se požali, biti oštećena u vezi sa poslom, uključujući tu i mogućnost zapošljavanja ili unapređenja, ili kada tako nastaje neprijateljski nastrojeno radno okruženje.

Član 12.

19. Član 12 zahteva od država članica da preduzmu mere u cilju obezbeđivanja zdravstvene zaštite koja je jednako dostupna za oba pola. Nasilje nad ženama ugrožava njihovo zdravlje i život.
20. U nekim državama postoje tradicionalni postupci koje podstiču tamošnja kultura i običaji, a koji su štetni po zdravlje žena i dece. Među ove postupke spadaju ograničenja u ishrani za trudnice, naklonjenost muškoj deci i obrezivanje ili oštećivanje genitalija žena.

Član 14.

21. Žene na selu izložene su riziku od nasilja zasnovanog na razlici polova zbog tradicionalnih stavova o podređenom položaju žene, koji i dalje postoje u mnogim sredinama. Devojčice iz seoskih sredina izložene su posebnom riziku od nasilja i seksualnog zlostavljanja kada napuste seosku sredinu u potrazi za poslom u gradu.

Član 16. (i član 5.)

22. Prisilna sterilizacija i abortus negativno deluju na fizičko i mentalno zdravlje žena i narušavaju njihovo pravo da odlučuju o broju dece i razmaku između porođaja.
23. Nasilje u porodici je jedan od najpodmuklijih oblika nasilja nad ženama. Ono preovlađuje u svim društvima. U okviru porodičnih odnosa, žene svih starosnih doba su žrtve svih oblika nasilja, uključujući premlaćivanje, silovanje i druge oblike seksualnog napastvovanja, mentalno nasilje i druge oblike nasilja, a sve to stalno podstiču tradicionalni načini razmišljanja. Nedostatak ekonomske nezavisnosti prisiljava mnoge žene da ostanu u vezama zasnovanim na nasilju. Ukoliko muškarac ukine ženi pravo na izvršavanje porodičnih obaveza, i to može da bude oblik nasilja i prisile. Ovakvi oblici nasilja ugrožavaju zdravlje žena i umanjuju im mogućnosti da učestvuju u porodičnom i javnom životu na ravnopravnim osnovama.

POSEBNE PREPORUKE

24. U svetlu ovih komentara, Komitet za eliminaciju diskriminacije žena preporučuje da:

- a) Države potpisnice treba da preduzmu odgovarajuće delotvorne mere kako bi se savladali svi oblici nasilja zasnovanog na razlici polova, bez obzira na to da li su izvršeni javno ili privatno;
- b) Države potpisnice treba da obezbede da zakoni protiv nasilja i zlostavljanja u porodici, silovanja, seksualnog napastvovanja i drugih vidova nasilja zasnovanog na razlici polova pruže odgovarajuću zaštitu svim ženama, i da poštuju njihovo dostojanstvo i integritet njihove ličnosti. Žrtvama treba obezbediti odgovarajuće službe zaštite i podrške. Zaposleni u sudstvu i policiji treba da budu obučeni tako da uviđaju sav značaj i posledice razlike među polovima; ovakvo obučavanje je od suštinskog značaja za sprovođenje Konvencije;
- c) Države potpisnice treba da podstiču objavljivanje statističkih izveštaja i rezultata istraživanja o razmerama, uzrocima i posledicama nasilja, kao i o delotvornosti mera za sprečavanje nasilja;
- d) Treba preduzeti delotvorne mere kako bi se obezbedilo da mediji poštuju žene i da propagiraju to poštovanje;
- e) Države potpisnice u svojim izveštajima treba da odrede prirodu i rasprostranjenost stavova, običaja i postupaka koji podstiču nasilje prema ženama, i da odrede koje vrste nasilja nastaju iz njih. Treba da izveste o tome kakve su mere preduzele da savladaju to nasilje, i kakvo je dejstvo ovih mera;
- f) Treba preduzeti delotvorne mere kako bi se prevazišli ovakvi stavovi i postupci. Države treba da uvedu programe obrazovanja i informisanja javnosti koji će pomoći da se iskorene predrasude koje onemogućavaju ravnopravan status žena (preporuka br. 3, 1987.);
- g) Posebne preventivne i kaznene mere su neophodne kako bi se suzbila trgovina ženama i seksualno iskorišćavanje;
- h) Države potpisnice treba da opišu u svojim izveštajima razmere svih ovih problema i mere, uključujući kazne, preventivne mere i pomoć u oporavku, koje su preduzete da bi se zaštitile žene koje se bave prostitucijom ili koje su žrtve trgovine ženama ili drugih oblika seksualnog iskorišćavanja. Delotvornost ovih mera, takođe, treba da se opiše;
- i) Treba da se obezbede delotvorne procedure za žalbu i pomoć, uključujući i obeštećenje;
- j) Države potpisnice treba da u svoje izveštaje uključe informacije o seksualnom uznemiravanju, i o merama preduzetim da bi se žene zaštitile od seksualnog uznemiravanja i drugih oblika nasilja ili prisile na radnom mestu;

- k) Države potpisnice treba da organizuju službe za pomoć žrtvama nasilja u porodici, žrtvama silovanja, seksualnog napastvovanja i drugih oblika nasilja znanog na razlici polova, koje bi trebalo da uključuju utočišta, posebno obučene zdravstvene radnike, rehabilitaciju i pružanje saveta;
- l) Države potpisnice treba da preduzmu mere kako bi iskorenile pomenute postupke i treba da vode računa o preporuci Komiteta u vezi sa obrezivanjem žena (preporuka br. 14) kada izveštavaju o pitanjima zdravstva;
- m) Države potpisnice treba da obezbede preduzimanje mera za sprečavanje prisile rađanja i reprodukcije, i da se postaraju da žene ne budu prinuđene da zatraže takve opasne medicinske zahvate kao što je nelegalni abortus zato što ne postoje odgovarajuće usluge za kontrolu rađanja;
- n) Države potpisnice treba da, u svojim izveštajima, navedu razmere ovih problema i da ukažu na mere koje su preduzele i na efekte tih mera;
- o) Države potpisnice treba da se postaraju da službe za pomoć žrtvama nasilja budu dostupne seoskim ženama i da obezbede posebne službe za izolovane zajednice tamo gde je to potrebno;
- p) Mere za zaštitu od nasilja treba da uključuju mogućnost obučavanja i zapošljavanja radnika u domaćinstvu, kao i nadgledanje uslova njihovog zapošljavanja;
- q) Države potpisnice treba da izveštavaju o ugroženosti žena na selu, obimu i prirodi nasilja i zlostavljanja kojima su izložene, njihovim potrebama za službama pomoći i drugim službama, dostupnosti tih službi i delotvornosti mera za suzbijanje nasilja;
- r) Mere neophodne za suzbijanje nasilja u porodici trebalo bi da obuhvataju:
 - i) Zakonske kazne gde je to neophodno i civilnu pomoć u slučaju nasilja u kući;
 - ii) Zakone koji neće prihvatati odbranu povređene časti u slučaju napada ili ubistva člana porodice;
 - iii) Službe koje će se starati o bezbednosti žrtava nasilja u porodici, koje treba da uključuju utočišta i programe savetovanja i rehabilitacije;
 - iv) Programe rehabilitacije za počiniocce nasilja u kući;

- v) Službe pomoći za porodice u kojima su se pojavili slučajevi incesta ili seksualnog zlostavljanja;
- s) Države potpisnice treba da izveštavaju o razmerama nasilja i seksualnih zlostavljanja u kući i o preduzetim preventivnim i kaznenim merama i merama pomoći;
- t) Države potpisnice treba da preduzmu sve zakonske i druge mere neophodne za obezbeđivanje delotvorne zaštite žena od nasilja zasnovanog na razlici polova, uključujući između ostalog:
 - i) Delotvorne zakonske mere, uključujući kaznene mere, civilnu pomoć i obeštećenje, kako bi žene bile zaštićene od svih oblika nasilja, uključujući nasilje i zlostavljanje u porodici, seksualno napastvovanje i seksualno uznemiravanje na javnom mestu;
 - ii) Preventivne mere, uključujući programe obrazovanja i informisanja javnosti koji će promeniti stavove prema ulozi i položaju muškaraca i žena;
 - iii) Mere zaštite, uključujući utočišta, pružanje saveta, službe rehabilitacije i podrške ženama žrtvama ili potencijalnim žrtvama nasilja;
- u) Države potpisnice treba da izveštavaju o svim oblicima nasilja zasnovanog na razlici polova i njihovi izveštaji treba da sadrže podatke o pojavljivanju svakog pojedinačnog oblika nasilja, kao i o posledicama koje takvo nasilje ostavlja na žene;
- v) Izveštaji država članica treba da sadrže informacije o zakonskim i preventivnim merama i merama zaštite koje su preduzete u borbi sa nasiljem nad ženama i o delotvornosti tih mera.